

Вишнівський Р. Й.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри практики англійської мови

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Терлецька Л. П.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри практики англійської мови

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ)

Анотація. У статті розглянуто мовні та позамовні чинники вживання англомовних запозичень у сфері інформаційних технологій, наведено приклади вживання англіцизмів в українських електронних засобах масової інформації. Зосереджено увагу на рівнях адаптації англомовної лексики до норм сучасної української мови; особливостях електронних засобів масової інформації; наявності значної кількості англійських варваризмів у публіцистичних текстах; необхідності правильного й доцільного вживання англіцизмів.

Ключові слова: англомовні запозичення, чинники вживання запозичень, асиміляція, варваризми, особливості засобів масової інформації, публіцистичний текст.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, розвитку інформаційних технологій, поширення Інтернету, збільшення кількості друкованих і електронних засобів масової інформації (далі – ЗМІ) різко зросла кількість іншомовних запозичень, передовсім англійського походження, в сучасній українській мові. Активне проникнення англіцизмів у сферу інформаційних технологій зумовлене ще й тим, що більшість комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення та ігор розробляється в англомовних країнах, передовсім у США.

Відсутність цензури в ЗМІ, жорстких вимог до викладу матеріалу, пошук нових засобів вираження, прагнення до «образності, емоційності й експресивності, влучності, викривальності й каламбуру, гумору, іронії, іноді сарказму» [8, с. 214] теж слугують причинами інтенсивного проникнення англіцизмів. Сучасні ЗМІ нерідко є першим фіксатором іншомовної лексики, яка може стати надбанням широкого кола носіїв української мови. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання вживання англіцизмів у сфері інформаційних технологій у мові ЗМІ.

Різним аспектам іншомовних запозичень в українській мові присвячена значна кількість монографій і дисертаційних досліджень (Л. Архипенко, Я. Битківська, Г. Дружин, Л. Кислюк, І. Кочан, В. Сімонок, О. Стишов, С. Федорець та ін.), а також публікацій (Н. Босак, Н. Гудима, П. Селігей, Н. Попова, В. Леснова, О. Йолкіна й ін.). Так, на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст. Л. Архипенко досліджує проблеми адаптації іншомовних лексичних запозичень в українському мовному середовищі [1]. Англійським запозиченням у мові сучасної української реклами присвячена дисертація С. Федорця [10]. На матеріалі друкованих, електронних, теле-

й радіомовних ЗМІ, художньої літератури, розмовного мовлення, словників некодифікованої лексики Я. Битківська аналізує семантичні процеси, які супроводжують появу новітніх англіцизмів на лексичному, словотвірному і граматичному рівнях [2]. Однак окреслене питання потребує окремого висвітлення.

Мета статті – на матеріалі сучасних українських електронних ЗМІ розглянути особливості вживання новітніх англіцизмів у сфері інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявність англійських запозичень у сфері інформаційних технологій зумовлена як мовними (лінгвістичними), так і позамовними (екстралінгвістичними) чинниками. Так, значна кількість англіцизмів уживається для позначення комп'ютерного обладнання, понять, приміщень, закладів, осіб, котрі працюють у сфері інформаційних технологій. Вони, як правило, не мають аналогів у мові-реципієнті, стають міжнародними й у нинішню епоху глобалізації значно полегшують процес комунікації (*комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон, сервер, браузер, портал, монітор, інтерфейс, драйвер, вінчестер, сайт, провайдер, хакер* тощо). Наприклад: «Западенські торговці ноутбуками, планшетами та смартфонами» (Газета по-українськи, 23.02.2015); «Текст постанови від 5 листопада міститься на урядовому порталі» (Українська правда, 07.11.2005); «Для максимального забезпечення сумісності з Vista поставляються драйвери для 30 тисяч пристроїв» (Українська правда, 30.11.2006).

Серед інших чинників, які створюють сприятливий ґрунт для проникнення англійської лексики в українську мову, дослідники (Л. Архипенко [1, с. 5–6], М. Бондар [3, с. 8], Н. Босак [4, с. 43–45], Н. Гудима [5, с. 314], О. Стишов [8, с. 21–22] та ін.) відзначають таке: престижність англійської мови; збільшення кількості українців, які володіють англійською мовою; прагнення до новизни, емоційності й експресивності висловлювання; бажання «осучаснити» текст за допомогою іншомовного слова; намір нівелювати або навіть навмисно приховати інформацію, використовуючи англійські запозичення, що виконують евфемістичну функцію. Нерідко англійські запозичення вживають з метою заміни словосполучень і описових зворотів однослівними найменуваннями. У цьому випадку вони є незамінним засобом лаконічного й точного передання інформації в текстах (*флуд* – марнослів'я у форумах; *флейм* – обмін повідомленнями у форумах, чатах, які не мають жодного стосунку до початкової теми; *спам* – масова розсилка кореспонденції рекламного характеру; *блог* – мережевий журнал; *тролінг* –

розміщення в Інтернеті провокаційних повідомлень тощо). Наприклад: «Жодних обмежень – від особистих загроз ... до гігабайтів *флуду*» (Українська правда, 30.03.2011); «... китайські чайники та праски ... розсилають *спам*» (Українська правда, 30.10.2013); «Українців за *тролінг* Меркель у Facebook можуть забанити» (Газета по-українськи, 15.07.2014).

Серед англіцизмів, пов'язаних зі сферою інформаційних технологій, чільне місце посідають варваризми. Варто зазначити, що в мовознавстві існують й інші терміни: вкраплення чи введення у твір з певною змістовою або стилістичною метою уривок іншомовного тексту (слово, словосполучення, речення чи будь-яке їхнє поєднання) [9, с. 82]; транспланти – іншомовні одиниці (вислови, фрази, словосполучення, морфеми та букви), які передаються за допомогою графіки мови-донора [6, с. 47–57]; гібридні композити – різновид варваризмів, першу основу яких становить іншомовне слово в неадаптованій формі, переважно в іншомовній графіці, а другу – питоме слово [7, с. 19–22]. Ми будемо користуватися терміном «варваризм», позаяк він має тривалішу історію побутування й охоплює всі важливі аспекти аналізованого сегменту лексики. Характерними ознаками варваризмів є те, що вони здебільшого позначають поняття, які мають аналоги в українській мові; зберігають структурні ознаки англійської мови, по-різному пристосовуються до фонетики, морфології мови-реципієнта; позбавлені стилістичного забарвлення, науковості; мають обмежену сферу вживання; залишаються за межами українського словника. Зазвичай варваризми вживаються з міркувань престижу або моди, але не закріплюються в мові надовго. Проте доля сучасних комп'ютерних варваризмів може бути іншою, позаяк вони нерідко виявляють риси граматичної асиміляції, набуваючи ознак роду, числа та відмінювання в українській мові (*юзер, лайк, репост, гугл транслейт, нік, мейл, фоловер, діджитал, софт, DVD-чейнджер, RTF-формат, IP-адреса, CD-диск, SIM-картка, USIM-картка, R-UIM-картка, SMS-повідомлення, internet-магазин, internet-провайдер, on-line-торгівля, web-дизайн, IT-менеджер, web-сторінка, web-браузер, cookie-файл, Bluetooth-протокол, GPS-навігатор* тощо). Наприклад: «В певні моменти ти робиш паузи, вмикаючи *гугл транслейт* в голові» (Газета по-українськи, 30.01.2015); «Рада заплатить 8 мільйонів за ліцензійний *софт*» (Українська правда, 24.12.2014); «Компанія також користується *cookie-файлами* ...» (Українська правда, 05.11.2013); «... абонентам зазначених мобільних операторів масово розсилаються *sms-повідомлення* наступного змісту» (Газета по-українськи, 03.09.2014).

Серед англіцизмів варто виокремити ті, які ще зберігають латинське написання (*on-line, off-line, wi-fi, web, YouTube, cookie, Google, browser, Bluetooth, Facebook, Twitter* тощо). Ми також зараховуємо їх до варваризмів, позаяк вони ускладнюють сприйняття текстового матеріалу. Більшість із них уже отримали кириличний вигляд шляхом транслітерації або транскрипції (*он-лайн, офф-лайн, веб, браузер, ютуб, кукі, гугл, браузер, блютус, фейсбук, твіттер* тощо). Наприклад: «У 2013 р. люди почали всьляко використовувати потужні смартфони, обладнані ... *GPS-навігаторами*, ... і зв'язком через *wi-fi*» (Українська правда, 27.12.2013); «... модернізований мультимедійний комплекс з ... *Bluetooth* ...» (Газета по-українськи, 19.02.2015); «Група назвала себе «Молодіжною референтурою ОУН» і розмістила в Ютубі відеоролик» (Українська правда, 17.03.2011).

Спостерігаємо різні варіанти написання варваризмів, що ще більше заплутує читача, адже в такому випадку він дезорієнто-

ваний у написанні нових слів і виразів (*блютуз – блютус; імейл – і-мейл – мейл; аккаунт – акаунт – акант – екаунт* тощо). Наприклад: «Через вбудований *блютуз* я приймаю дзвінки, не беручи слухавки» (Газета по-українськи, 26.04.2013); «... бізнесменів з *блютусом* на вусі, людей з майже пушкінськими бакенбардами...» (Газета по-українськи, 13.09.2011); «Користувачі, що входять на YouTube через свій *аккаунт* ...» (Українська правда, 05.11.2013); «Шкода, що Більдт рекламував фейковий *екаунт*» (Львівська газета, 17.12.2013).

На основі аналізу англіцизмів зі сфери інформаційних технологій, віднайдених у текстах українських електронних ЗМІ, доходимо висновку, що вони по-різному адаптуються до норм української мови, піддаються асиміляції на фонетичному, орфографічному, граматичному, лексико-семантичному рівнях. Поряд із прямим запозиченням комп'ютерних термінів спостерігаємо й процес калькування: *миша (mouse), жорсткий диск (hard disk), завантажувати (load), електронна пошта (e-mail)* тощо.

Відзначимо, що значну кількість англіцизмів становлять композити, у яких повторюється якийсь один структурний елемент, а другим компонентом є або транслітерований англіцизм, або калька, а саме: лексеми з компонентом Інтернет- (*Інтернет-зв'язок, Інтернет-контент, Інтернет-провайдер, Інтернет-компанія, Інтернет-спільнота, Інтернет-простір, Інтернет-бізнес, Інтернет-сервіс* тощо); веб- (*веб-браузер, веб-дизайн, веб-сайт, веб-сторінка, веб-контент, веб-ресурс, веб-сервер, веб-камера* тощо); онлайн- (*онлайн-сервіс, онлайн-система, онлайн-трансляція, онлайн-покупки, онлайн-магазин* тощо). Наприклад: «Лідери бойовиків вимагають із *інтернет-провайдерів* ...» (Українська правда, 15.10.2014); «Ця *веб-сторінка* недоступна ...» (Українська правда, 05.08.2013); «*Онлайн-трансляція* брифінгу генерального прокурора ...» (Газета по-українськи, 16.02.2015).

Чимало складних слів утворюється на основі англіцизмів і лексики мови-реципієнта або ж раніше запозичених слів, що є результатом поглибленого освоєння запозиченого слова (*мейл-арт, імейл-адреса, спам-розсилка, флеш-карта, компакт-диск, кібер-безпека, кібер-злочин, скайп-конференція* тощо). Наприклад: «Я просто зайшов на їхній сайт, там була *імейл-адреса* проекту» (Газета по-українськи, 04.02.2013); «... забезпечення ефективної боротьби з *кібер-злочинами*» (Українська правда, 02.11.2012).

До окремої групи варто зарахувати англіцизми, головним чином варваризми, які беруть участь у процесі словотворення за допомогою продуктивних суфіксів української мови (*фоловити, онлайнновий, банити, лайкати, кешувати, кешування, (за)тролити, спамити, чатитися, флудити, постити, діджиталізація* тощо). Наприклад: «Тільки дивно інше – *фоловити* цей твіттер Штайнмайєра ...» (Львівська газета, 17.12.2013); «Можете не *лайкати* цей пост, ...» (Час, 19.06.2014); «... *кешування* дає значні переваги провайдерам ...» (Українська правда, 17.05.2013); «Кобу *затролили* у Фейсбуці ...» (Газета по-українськи, 21.09.2014); «Однак дехто зі студентів продовжував *чатитися* ...» (Газета по-українськи, 15.05.2013); «... не в соціальних мережах слід *флудити* ...» (Українська правда, 26.02.2010); «Що нам справді допомогло, це повна *діджиталізація* суспільства ...» (Українська правда, 12.09.2014).

Висновки. Вищенаведене дає підстави стверджувати, що англійські запозичення, пов'язані зі сферою інформаційних технологій, серед яких значна кількість є варваризмами, актив-

но проникають у мову ЗМІ. Їхнє використання зумовлене як мовними, так і позамовними чинниками. Вони піддаються асиміляції на фонетичному, орфографічному, граматичному, лексико-семантичному рівнях; утворюють складні слова на основі англіцизмів і лексем мови-реципієнта або ж раніше запозичених слів; беруть участь у процесі словотворення за допомогою продуктивних суфіксів української мови.

Перспективними напрямками подальшого дослідження є асиміляція англомовних запозичень у сфері інформаційних технологій на лексико-семантичному рівні, вивчення їхніх стилістичних особливостей у сучасній українській мові.

Література:

1. Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.М. Архипенко. – Х., 2004. – 20 с.
2. Битківська Я.В. Тенденції засвоєння та розвитку семантики англіцизмів у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Я.В. Битківська ; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2008. – 20 с.
3. Бондар М.В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М.В. Бондар ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології. – К., 2004. – 19 с.
4. Босак Н.Ф. Причини появи запозичень-англіцизмів в українських ЗМІ / Н.Ф. Босак, В.А. Печерська // Матеріали ІІ Міжнародної научної конференції «Лексико-грамматическіе інновації в сучасних славянських мовах» (Днепропетровськ, 14–15 апреля 2005 г.). – Д. : Пороги, 2005. – С. 43–45.
5. Гудима Н.В. Вплив мовних та позамовних чинників на збагачення словникового складу сучасної української літературної мови / Н.В. Гудима // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія «Лінгвістика і літературознавство» : міжвуз. зб. наук. ст. – 2010. – Вип. ХХІІІ. – Ч. 4. – С. 308–316.
6. Дьяков А.И. Деривационная интеграция англицизмів в русском языке конца ХХ века в функциональном аспекте : дисс. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / А.И. Дьяков. – Новосибирск, 2001. – 291 с.
7. Клименко Н.Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.

8. Стишов О.С. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О.С. Стишов. – 2-ге вид., перероб. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.
9. Ткаченко О.Б. Вкраплення / О.Б. Ткаченко // Українська мова : [енциклопедія] / редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 82.
10. Федорець С.А. Англійські запозичення в мові сучасної української реклами : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С.А. Федорець ; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.Г. Сковороди. – Х., 2005. – 20 с.

Вышневский Р. И., Терлецкая Л. П. Англоязычные заимствования в сфере информационных технологий (на примере украинских электронных средств массовой информации)

Аннотация. В статье рассмотрены языковые и внеязыковые факторы употребления англоязычных заимствований из сферы культуры. Приведены примеры употребления англицизмів в украинских электронных средствах массовой информации. Сосредоточено внимание на уровнях адаптации англоязычной лексики к нормам современного украинского языка; особенностях электронных средств массовой информации; присутствии значительного количества английских варваризмов в публицистических текстах; необходимости правильного и целесообразного применения англицизмів.

Ключевые слова: англоязычные заимствования, факторы употребления заимствований, ассимиляция, варваризмы, особенности средств массовой информации, публицистический текст.

Vyshnivskiy R., Terletska L. English borrowings in the sphere of information technology in Ukrainian electronic media

Summary. The article deals with linguistic and extra-linguistic factors of the use of English borrowings in the sphere of information technology. The examples of Anglicisms used in Ukrainian electronic media are provided. Our attention is focused on the levels of adaptation of English vocabulary to the norms of the Ukrainian language; the peculiarities of electronic media; the presence of a significant number of English barbarisms in journalistic texts; the necessity to use Anglicisms correctly.

Key words: English borrowings, factors of the use of borrowings, assimilation, barbarisms, media, journalistic text.